

Т. В. Мірзоєва,
к. е. н., доцент кафедри агрофінансової економіки ім. проф. І.Н. Романенка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
О. А. Томашевська,
к. е. н., асистент кафедри агрофінансової економіки ім. проф. І.Н. Романенка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проаналізовано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку держави, досліджено географію надходжень та напрями вкладання зовнішніх коштів, окреслено основні проблеми іноземного інвестування в Україні.

The dynamics of receipt of direct investments is analysed in the economy of the state, investigational geography of receipts and directions of insetting of external money, outlined basic problems of the foreign investing in Ukraine and ways of their decision.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інвестування, інвестиційна діяльність, інвестори.

Key words: direct foreign investments, investing, investment activity, investors.

ВСТУП

Значну роль у забезпеченні стабільного економічного розвитку державита у формуванні її ресурсного потенціалу відіграють інвестиції. В умовах глобалізації національних економік відмічається спростження руху інвестиційних потоків між країнами, формуються канали передачі фінансових і матеріальних ресурсів, науково-технологічних і організаційно-економічних інновацій на новітній інформаційній основі. Більшість країн світу спрямовують свої зусилля на підвищення інвестиційної привабливості та збільшення обсягів надходжень інвестицій в національну економіку. Для України залучення фінансових ресурсів, зокрема зовнішніх, є особливо актуальним в зв'язку з відсутністю достатніх власних фінансових резервів для забезпечення стійкого розвитку економіки.

Проблемами міжнародного інвестування та залучення іноземних інвестицій в економіку України займались такі вчені, як Т.Т. Гринів, С.М. Тесля, В.А. Худавердієва, Л.М. Шик, Ю.Г. Буцик, А.В. Гриньов, О.М. Шершенюк, С.В. Овчаренко, В.Г. Федоренко, І.В. Лук'янов та ін. Проте умови сьогодення вимагають глибшого аналізу та подальшого вивчення питання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У межах поставленого завдання було визначено мету дослідження — проаналізувати стан іноземного інвестування в Україні, виявити основні проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Україна — це величезний, 46-мільйонний ринок зі значним інвестиційним потенціалом. Перевагами щодо перспектив залучення іноземних інвестицій є потужний внутрішній ринок, наявний значний промисловий і сільськогосподарський потенціал, вигідне геополітичне розташування.

Протягом останнього десятиріччя в Україні здійснювалась певна інвестиційна діяльність. Свідченням цього є: підписання угоди про сприяння і взаємний захист інвестицій із понад 70 країнами світу; укладення більше ніж 50 міжнародних договорів про

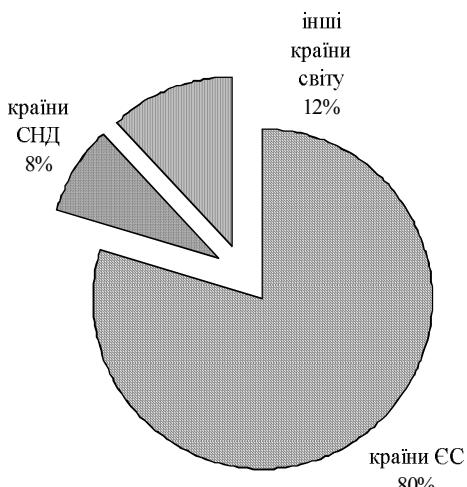
уникнення подвійного оподаткування; ратифікація Вашингтонської конвенції 1965 року про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними суб'єктами господарювання; вступ України у 2008 році до СОТ; розробка Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011—2015 роки; оголошене урядом в січні 2012 року створення бази даних інвестиційних проектів за пріоритетними напрямами економічного та соціального розвитку до 2014 року загальною вартістю 1,1 трлн грн. Наслідком вжитих заходів є приріст іноземних інвестицій в Україну який починаючи з 2005 року, становить 20%.

Сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій, що надійшли в Україну за всі роки незалежності, за даними Державної служби статистики, на 1 січня 2012 року склав \$ 49,362 млрд, або \$ 1084,3 на душу населення. З цієї суми з країн ЄС надійшло \$ 39,411 млрд інвестицій (80%), з країн СНД — \$ 4,011 млрд (8%), з інших країн світу — 5,940 млрд дол. США (12%) (рис. 1).

За всі роки незалежності інвестиції в нашу державу надійшли зі 128 країн світу. У десятку основних країн-інвесторів, на які припадає понад 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Росія, Австрія, Великобританія, Франція, Швеція, Віргінські острови та США (рис. 2). У 2011 році найбільше збільшився капітал інвесторів, що зареєстровані на Кіпрі, — на 2,6 млрд дол. США.

Протягом 2011 року основний капітал кіпрських інвесторів було вкладено в сферу фінансової діяльності — 767,4 млн дол. США, промисловість — 726,3 мільйони і будівництво — 609,6 мільйони. Загалом Кіпр тримає першість за загальним обсягом іноземних інвестицій, що надійшли в Україну за всі роки незалежності, — 12,646 млрд дол. США, або 26%. Лідерство Кіпру тут є суміннім фактором, тому що інвестиції з Кіпру можна лише умовно вважати іноземними. Можна припустити, що значною мірою це є виведений в офшорні зони український капітал і та-кий, що повернувся в державу, уникнувши оподаткування. Свідченням цього є показники обертів інвестицій з Україні в інші країни світу (рис. 3). Як видно Кіпр і тут є лідером.

Зокрема, прямі інвестиції з України в 2011 році були на-

Рис. 1. Розподіл прямих іноземних інвестицій за країнами світу

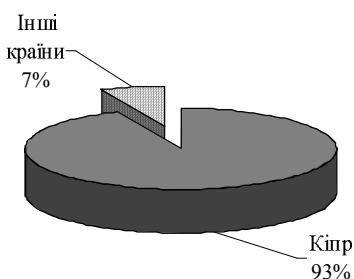

Рис. 2. Десять основних країн-інвесторів у економіку України (млрд дол. США)

правлені на Кіпр — 6 342,5 млн дол. США, в Росію — 194,3, Латвію — 87,9, Польщу — 49,1, Грузію — 31,1, у Віргінські острови — 25,8, в Казахстан — 25,2, в Молдову — 15,2, в Швейцарію — 9,3, а також в Німеччину — 9,2 млн дол. США.

Ще цікавішою є динаміка інвестицій з України знову ж таки на Кіпр (рис.4). Графік демонструє стрімке зростання прямих інвестицій з України на Кіпр на початку 2008 року. В 2008 році розпочалась світова фінансова криза і тоді ж Україна заглибилась у прірву власних політичної та економічної криз. І саме тоді великий бізнес розпочав виведення своїх капіталів у офшорні зони, яке триває й донині.

У цілому, аналіз обсягів залучення прямих інвестицій в економіку України свідчить про позитивну динаміку. Так, у період з

Рис. 3. Прямі інвестиції з України в 2011 р.

1995 по 2012 рік відбувалось нарощення обсягів прямих іноземних інвестицій: у 1995 році цей показник становив 267,0, а на 1 січня 2012 — 49 362,3 млн дол. США (рис. 5).

Основними напрямами вкладання іноземних інвестицій за видами економічної діяльності є фінансова діяльність, в якій акумульовано 15 059,5 млн дол. США, або 33,7% прямих інвестицій, промисловість, де зосереджено 14 042,6 млн дол. США, або 31,4%, та переробна промисловість — 12 488,1 млн дол., або 27,9%. Таким чином іноземні інвестиції розподіляються між галузями економіки нерационально. Зокрема, значні кошти спрямовуються на інвестування переробної промисловості, у той час як Україна багата на природні копалиний добувна промисловість потребує фінансових вливань.

Станом на 1 січня 2012 року найбільші обсяги іноземних інвестицій зафіксовані знову ж таки у фінансовій сфері — 16 318,5 млн долларів та в промисловості — 15 238,6 млн долларів, а також на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку — 5 193,5 млн долларів, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомістю, інженіринг, та надають послуги підприємцям, — 5 721,5 млн долларів США.

Розподіл прямих іноземних інвестицій за регіонами свідчить, що ключовими об'єктами інвестування в Україні є Дніпропетровська, Донецька, Київська, Львівська, Одеська, Харківська області та місто Київ (рис. 6).

Проте, незважаючи, на перший погляд, на позитивні тенденції зрушенню у динаміці залучення прямих іноземних інвестицій, існує низка проблем, які ускладнюють інвестиційну діяльність в Україні. Особливо чітко це продемонстрували 2010—2011 роки. По-перше, хоча обсяги зовнішніх надходжень в економіку України зростають, проте вони є недостатніми. Про це свідчить такий показник, як прямі іноземні інвестиції на душу населення. Нині за розміром прямих іноземних інвестицій у перерахунку на душу населення Україна відстає від усіх країн Євросоюзу. Так, у 2010 році цей показник в Україні становив 141,6 дол. США, в той час як у Польщі за цей же рік — 237,15, Франції — 519,01 дол. США [1]. У світовому потоці прямих інвестицій на економіку України припадає близько 1%, що на душу населення в середньому становить 5 дол. США [7].

По-друге, рівень інвестування в українську економіку, за даними Світового банку, у 2010 році склав 5% від ВВП, у той час як зарубіжний досвід свідчить, що економічне зростання країни відбувається при досягненні інвестицій (зовнішніх і внутрішніх) в економіку на рівні 25—30% ВВП. В Україні найбільша потреба в інвестиціях відчувається в добувній промисловості, металургії, машинобудуванні, хімії та нафтотехніці.

По-третє, позитивна динаміка надходження іноземних інвестицій в Україну забезпечується, насамперед, за рахунок умовних "іноземних", а саме — кіпрських надходжень, власники яких адаптовані до умов ведення бізнесу в Україні. Індекс інвестиційної привабливості ринку України для іноземних інвесторів, який вимірюється за п'ятибаловою шкалою, в IV кварталі 2011 році впав до рекордних 2,19 балів, тоді як в III кварталі був на рівні 2,56 (індекс складає Європейська Бізнес Асоціація за результатами опитування компаній, що є її членами). Для порівняння: в 2008 році індекс інвестиційної привабливості складав 3,14 бали. За даними ЕБРР у рейтингу "Легкість ведення бізнесу 2011", Україна опустилась з 149 позиції до 152-ої. Так, показник захисту інвесторів та гарантування їх прав в Україні оцінено на 5 балів з 10. Крім того, за оцінками провідних спеціалістів Європи, підприємницький ризик інвестицій в Україну нині становить 80%.

За даними міжнародних дослідників та аналітиків, основними факторами, що стимулюють потік зовнішніх інвестицій в Україну, є:

- 1) складна податкова система: Україна — світовий лідер за кількістю різноманітних податків, фіскальний тиск постійно зростає, 96% рішень у судах виносяться на користь податкових органів;

2) відсутність дієвої системи страхування інвестицій;
 3) проблемна ситуація з поверненням ПДВ: лише дуже обмеженому колу компаній ці гроші регулярно повертають, а однією з обов'язкових умов для них є передплата податку на прибуток;

4) проблеми на митниці: великою рідкістю, як свідчить практика, є розмитнення товару без хабаря;

5) недосконала судова система, яка останнім часом стала інструментом рейдерських атак: згідно інформації Всесвітнього огляду економічної злочинності — 2011, незаконне присвоєння майна — один із найбільш розповсюджених економічних злочинів в Україні.

Крім того, не можна оминути увагою зовнішній фактор, що також суттєво впливає на рівень закордонних інвестицій у нас в державі, а саме — нестабільність в економіках США та Євросоюзу. В умовах, коли темпи економічного зростання в розвинутих країнах упали до мінімуму, міжнародні інвестори готові вкладати кошти тільки за умови ідеального інвестиційного клімату.

Перелічені фактори вкрай негативно впливають на інвестиційний клімат в державі, а недосконала державна інвестиційна політика погіршує ситуацію. В той час як роль держави у сфері інвестиційної політики важко переоцінити. Адже держава бере участь в інвестиційних процесах як прямо — через державний сектор економіки, так і опосередковано — через свої інституційні утворення: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, Національний банк, Фонд держмайна, Державний анти monopolyний комітет.

ВИСНОВКИ

Аналіз сучасного стану іноземного інвестування в Україні показав, що нині існує низка проблемних факторів, які ускладнюють залучення прямих іноземних інвестицій, погіршують інвестиційний клімат в країні та знижують інвестиційну привабливість держави. Очевидною є потреба в удосконаленні державної інвестиційної політики, шляхом проведення системних змін у сфері інвестування, а саме:

- удосконалення законодавства з питань захисту права власності, здійснення підприємницької діяльності та контролю за нею;
- удосконалення податкового законодавства, адміністрування податків, послаблення фіiscalного тиску;
- сприяння формуванню та впровадженню інвестиційних програм і проектів на всіх рівнях влади;
- безперервний розвиток інвестиційного ринку та інфраструктури.

При цьому інвестиційна політика держави повинна спрямовуватись не на сьогоденний результат, а на довгострокову перспективу.

Література:

1. Кузенко О. Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://libfor.com/index.php>.
2. Лук'янов І.В. Іноземні інвестиції в економіку України у перехідний період: монографія / І.Лук'янов // Українська академія наук, Відділення економіки і управління. — Київ: Фенікс, 2011. — 114 с.
3. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — Київ: ТОВ "Август Трейд". — 2011. — 559 с.
5. Тесля С.М. Прямі іноземні інвестиції як економічна кате-

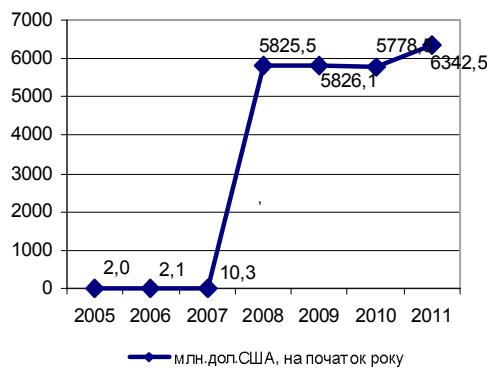

Рис. 4. Динаміка прямих інвестицій з України на Кіпр

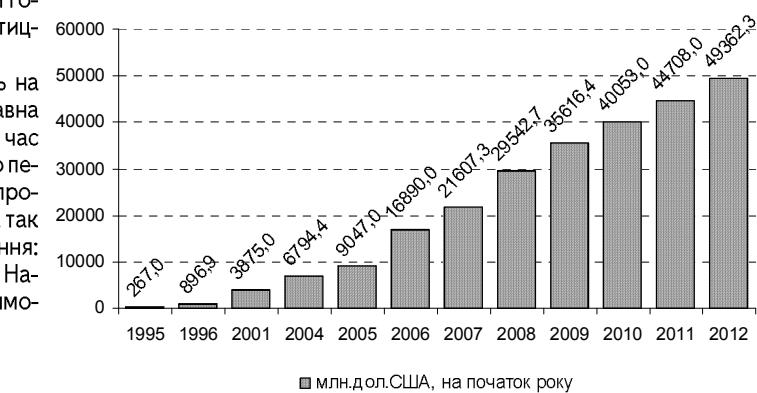

Рис. 5. Динаміка обсягів прямих інвестицій в Україну

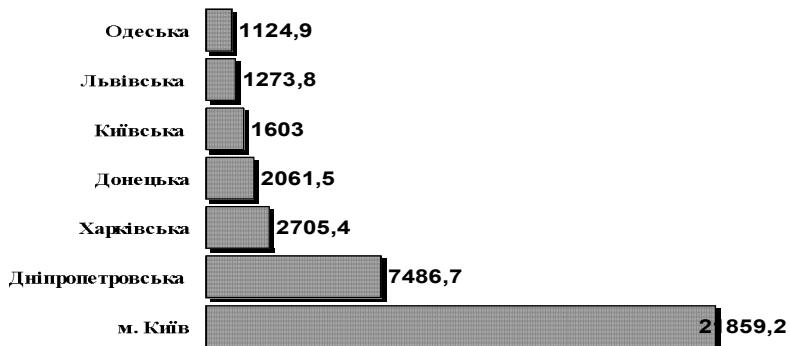

Рис. 6. Регіони-лідери за примиими іноземними інвестиціями (на поч. 2011 р., млн дол. США)

горія, їх суть та класифікація / С.М. Тесля // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.3. — С. 131—138.

6. Федоренко В.Г. Інвестування національної економіки: монографія / За ред. В.Г. Федоренка, М.П. Денисенка. — Київ: ІПК ДСЗУ, 2011. — 295 с.

7. Худавердієва В.А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України / В.А. Худавердієва // Фінанси України. — 2010. — № 6. — С. 62 — 71.

8. Шаповалова О. Сучасні тенденції розвитку інвестиційної політики України: іноземні надходження / О. Шаповалова // Схід. — 2011. — № 1 (108). — С. 195—198.

9. Шик Л.М. Стан іноземного інвестування в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення / Л.М. Шик // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 3(7). — С. 217 — 224.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2012 р.